

šební požadavky jednotlivých lektorů metodik pro závěrečné zkoušky absolventů pedagogických fakult.

Užší spolupráce s členy ostatních kateder byla navázána jednak prostřednictvím referátu o problematice polytechnického vzdělání, který člen pedagogické katedry přednesl na pozvání na schůzi jiných kateder, a hlavně při projednávání a hodnocení disertačních prací, které svou tematikou zasahovaly i do oboru jiných kateder, kdy na schůze pedagogické katedry byli přizváni i členové příslušných kateder.

Katedra pedagogiky dosáhla také toho, že vedení školy působilo i na odborné katedry, aby nebyla zadávána a schvalována jako disertační práce taková témata, která se netýkají školy a problematiky výchovy.

Jako doklad mohou posloužit některá témata z dosud uznaných disertačních prací: Výchovné principy venkovské školy na cestě k socialismu. Spolupráce Zdeňka Nejedlého s pokrokovým učitelstvem a jeho tiskem za prvé republiky. Václav Mezník, život a práce rožineckého učitele, národního buditele a bojovníka za sociální práva moravských učitelů v polovině 19. stol. K počátkům českého školství v Olomouci. Situace polského školství na Těšínsku a pojetí nové vlastenecké výchovy na menších školách. Pedagogická a didaktická hodnota škol v přírodě. K otázce úlohy literatury ve výchově dětí a mládeže. Výchovné a výtvorné hodnoty ilustrace dětské knihy. Formalismus ve vyučování zeměpisu. Model v biologickém vyučování. Normování pokusů z rostlinné fyziologie pro školy II. stupně. Příspěvek k problematice chemických školních pokusů. Vědecký světový názor a vlastenecká výchova ve vyučování deskriptivní geometrie na gymnasiu a j.

Mimofakultní činnost pedagogické katedry projevovala se ve spolupráci s KPS a se IV. ref. KNV, kdy pedagogická katedra spolu s katedrou přírodních věd zajistila a zajišťuje na

př. obsazení a program přednášek v tříměsíčním celostátním odborném kursu pro učitele II. stupně v Litovli. Stejně těsně spolupracuje katedra s pedagogickým gymnasiem v Olomouci od jeho založení, kdy členové pedagogické katedry zprvu přímo vypomáhali jako učitelské síly na PG. Ředitel pedagogického gymnasia je od počátku trvání katedry jejím externím členem. Pro SRPŠ v Olomouci byly již druhým rokem organizovány semináře pro rodiče, které našly velmi živý ohlas. Semináře byly kladně hodnoceny v Učitelských novinách a závěrečná beseda o nich bude vysílána čs. státním rozhlasem. Katedra prostřednictvím svého člena spolupracuje s krajskou pionýrskou radou a s Domem pionýrů v Olomouci. Členové katedry jsou dále členy krajské komise pro závěrečné zkoušky na školách II. stupně a jako instruktoři mají na starosti dva přidělené okresy olomouckého kraje, kde zajišťují odpovědnou přípravu závěrečných zkoušek. Téměř všichni členové katedry byli aktivně zúčastnění na přednáškové akci PU lidu a celá katedra se nyní začlenila do krajského oddělení Československé společnosti pro šíření politických a vědeckých znalostí. Členka katedry, s. rektorka PU, je členkou redakční rady časopisu Pedagogika a Sovětská věda, pedagogika — psychologie; vedoucí katedry je členem pedagogického oddělení ČSI. Katedra má příležitostné pracovní spojení s oddělením Výchova uměním brněnské pobočky VÚP.

Nejbližšími úkoly katedry jsou především úkoly vědecky badatelské, pro které je nutným předpokladem užší pravidelná spolupráce s ostatními katedrami na pedagogických fakultách v českých zemích i na Slovensku a také s VÚP. Katedra musí tyto badatelské úkoly zařadit jako nejdůležitější do svého pracovního plánu a musí se jimi intenzivněji zabývat vedle své činnosti učitelské, fakultní i mimofakultní, která dosud převážně vyplňovala její pracovní program.

Dr. Ervín Koukal.

KRITIKA A BIBLIOGRAFIE

Školní film jako pomůcka Lánské akce.

FR. AUERSWALD-ŽLEBSKÝ, Výzkumný ústav pedagogický, Praha.

První dvojčíslo Pedagogiky letošního ročníku přineslo článek B. Machače „Lánská akce — první krok socialistické orientace k povolání“, kde se analysovaly kladné i záporné vlivy, které se uplatňují při volbě hornického povolání.

Úkolem tohoto článku, který je podobně jako článek B. Machače vyta-

hem z delší studie, je ukázat, *jakou úlohu může mít v Lánské akci školní film.*

Výstavba našeho hospodářství nám dává za úkol získat dostatečný počet učňů do klíčových oborů. Měli by to být chlapci, kteří by svými kvalitami zaručovali co nejvydatnější pomoc a byli schopni dalšího růstu, aby z nich

mohly být doplňovány kádry mistrů, techniků a inženýrů. Jsou získávání výchovně i hospodářsky nesmírně významnou Lánskou akcí, k níž dal podnět sám prezident republiky Klement Gottwald.

Hlavní výchovnou práci před nábohem učňů a při něm vede v Lánské akci učitelstvo středních škol. Učebnice a osnovy dávají k tomu značné množství příležitostí, ale ty jsou zatím nerovnoměrně rozloženy a učebnice samy svým zpracováním málo přispívají k výchově v žádoucím směru. Je třeba vychovávat žáky k lásce k práci, věst je k pochoopení správného, socialistického vztahu jedince ke společnosti. Učitelé v nich mají utvrzovat vědomí o potřebách naší vlasti v tomto období, seznamovat je s klíčovými obory našeho hospodářství, budit zájem o jejich techniku a budit touhu stát na předním místě našeho budování, tím zároveň překonávat předsudky.

Nové školní filmy mohou ve značné míře pomoci vychovávat v žádoucím směru a tím také překonávat nedostatky učebnic. V Lánské akci bylo školních filmů využito dosud velmi málo, ačkoli jsou naše školy více než z poloviny kinofikovány. V každém kraji i v některých okresech je při referátu pro školství, osvětu a tělovýchovu půjčovna školních filmů a do těchto půjčoven dodal Čs. státní film podle příkazu ministerstva školství, věd a umění také nové filmy o těžbě uhlí. Jsou to hlavně filmy „Brigáda“, „Bitva pod zemí“, „Vyprávění o uhlí“, „Ve Stalinogorsku“ a „Mladí nastupují směnu“. Jejich společným znakem je pouze to, že se týkají těžby uhlí, v ostatním se od sebe odlišují. „Brigáda“ je kreslený krátký film, který žertovně líčí potřebu uhelných brigád. „Bitva pod zemí“ se zabývá bojem první hornické úderky Oty Bořuckého o zvýšení klesající těžby uhlí na Ostravsku na konci dvouletky. Sovětský film „Ve Stalinogorsku“ ukazuje, jak roste blahobyt sovětských horníků z jejich uvědomělé

práce. Druhý sovětský film „Vyprávění o uhlí“ předvádí stroje na dobývání uhlí, zvláště vývoj a užití uhelného kombajnu. A konečně film „Mladí nastupují směnu“ vyzývá mládež k boji za mír vstupem do hornického a hutnického povolání a ukazuje život učňů. Všechny tyto filmy jsou zvukové.

Přímo pro školy byl vyroben jen poslední z těchto filmů, ale i ostatní byly ministerstvem školství, věd a umění schváleny pro školy a rozmnoženy. Seznámíme se s jejich obsahem:

Kreslený film „Brigáda“ nemá komentář. Jeho děj je asi tento: Tři brigádníci jedou v neděli jako mnoho jiných nákladním autem na uhelnou brigádu. Zpívají s doprovodem tahací harmoniky. Tím ruší v ulicích města mnoho nedělních spáčů. V dole se za vedení horníka při soustavném zvyšování výkonu prokopou do země blahobytu. To přivede i mnoho dalších lidí k práci v dolech. Přidají se k nim dva mladí lidé, kteří pochopili potřebu dobrovolně pracovat i ve volném čase, přestože je od toho odrazoval jakýsi reakcionář. Děj filmu doprovází hudba, v níž se třikrát porůznu opakuje sborová jednohlasá píseň:

„Pojďte s námi na brigádu,
nekoukejte na parádu!
My jsme parta veselá,
ta fúru práce nadělá.“

Film působí na diváky optimistickým dojmem. Na V. mezinárodním filmovém festivalu v Karlových Varech mu bylo uděleno čestné uznání, protože „svěžími uměleckými prostředky úspěšně propaguje dobrovolné pracovní hnutí a soutěžení“. Proto také byl schválen pro školy.

Film má mnoho dobrých prvků, jimiž seznamuje žáky s prostředím dolů: Na dole jsou šatny, pod zem se sjíždí výtahem, horníci jdou na pracoviště dlouhými vydráženými chodbami a svítí si lampami. Ukazuje se, jak se těží uhlí, jak se nakládá a vyváží na povrch.

Ale film by mohl vytvořit i některé nesprávné představy. Největší jeho

chybou je, že se v něm uhlí na povrchu dopravuje šikmým výtahem ve vozících vzhůru a vysypává na haldu. Tuto koncesi si autoři dovolili proto, aby mohli symbolicky ukázat růst těžby našich brigádníků. Na dolech bývají haldy, ale to jsou haldy hlušiny. Uhlí se pod zemí netěží v kvádrech — opět pomocný trik filmařů, aby zdůraznili vliv mechanisace a dobré organisace práce.

Normální diváci ani horníci na obě chyby většinou nepřijdou, ale zvláště halda uhlí by mohla navodit mylné představy, proto by měl učitel po promítnutí věc žákům vysvětlit.

Humorný obsah, vyjádřený kreslenou karikaturou osob i prostředí, velmi pěkně doprovází hudba skladatele Dobíáše s uvedeným popěvkem.

Film „*Bitva pod zemí*“ se obsahem hodí pro 2. třídu středních škol. Je to zfilmovaný příběh úderky Oty Bořuckého.

Koncem dvouletky klesala na Ostravsku soustavně těžba uhlí. Uvědomil si to i mladý havíř Ota Bořucký s několika soudruhy, vytvořili úderku a podepsali závazek, že budou ve vlastním rubání těžit co nejvíce. Počátek byl těžký, těžba malá. Úderníci utřžili výsměch. Ale neustali, organisovali si práci a překonali všechno očekávání. Tím podnítily i jiné skupiny havířů k vytvoření úderků a k soutěžení a těžba začala rychle stoupat. Plán byl splněn před koncem roku.

Film ukazuje porůznu zařízení dolů. Předvádí havíře na povrchu, při jednání v závodní radě, v šatnách a v koupelnách, v těžní kleci, v chodbách dolu a v rubání v nízké sloji, při práci se sbíječkou, při nahazování na žlab a při jeho opravě. Ukazuje dopravu uhlí ve žlabech a ve vozících a mnoho pracovišť a prací v dolech. Uvádí diváka do prostředí a zároveň zaujme dějem.

Film byl vyroben pro kina jako dokument o počátcích údernického hnutí na dolech ostravsko-karvinského revíru. Na IV. mezinárodním festivalu v Mariánských Lázních mu bylo uděleno

čestné uznání. Pro svůj výchovný obsah a pro didaktickou cenu (seznámení s prostředím dolů a s havířskou prací) byl schválen i pro školy. Jako dokument o dvouletce není pochopitelně zaměřen k Lánské akci a je otázka, dá-li se ho k náboru užít.

Pro zeměpis a pro chemii ve třetí třídě střední školy je vhodný sovětský film „*Ve Stalinogorsku*“. Uvádí nás do uhelné pánve větší než Belgie, Dánsko a Holandsko dohromady, jež se rozkládá asi 250 km východně od Moskvy. Sovětský lid vytvořil zde pro horníky nejlepší pracovní a životní podmínky. Mají vysoce mechanisované doly, na povrchu kolem jejich budov stromoví. Rozsáhlé čtvrti města Stalinogorsku svítí novotou, jsou prostoupeny zelení a prozářeny sluncem. Horníci mají parky oddechu a domy kultury, kde se věnují zábavě, kultuře i hrám, učňové a mladí havíři pěstují sport a děti tráví oddech v táborech. Obojí se vzdělávají v krásně zařízených školách.

Tento dokumentární film nás seznamuje s tím, jak se v socialistické společnosti využitím přírodního bohatství země vytváří blahobyť lidu.

Ve filmu „*Vyprávění o uhlí*“, vhodném také pro 3. třídu středních škol, se seznámíme s nejdokonalejšími způsoby mechanické těžby uhlí. Začíná úkolem sovětských horníků — vytěžit v posledním roce stalinské pětiletky 250 milionů tun uhlí. Potom ukazuje, jak je uhlí uloženo pod různými vrstvami zemského povrchu. K jeho dobývání hloubí horníci šachtu a zřídí postranní chodby, aby mohli začít s rubáním. Při něm horníci podbrázdí kus uhelného plástu zásekovým strojem, odstřelí, rozbijí pneumatickými sbíječkami a potom naloží lopatou na pás. Sovětští inženýři přemýšleli o odstranění poslední ruční práce, nakládání, a vynalezli uhelný kombajn. Ten sám uhlí podbrázdí, drtí a nakládá na transportní pás. Stroj nahradí 20 lidí. Podobně vymýšlejí sovětští technici, inženýři a havíři i další stroje, jež uleh-

čují práci člověka a činí ji mnohem produktivnější.

Film hodnotí význam uhlí pro hospodářství, ukazuje základní práce při těžbě kamenného uhlí při způsobu zvaném „stěnování“, seznamuje s prostředím, s nástroji a se stroji užívanými povětšinou také v našich dolech (vrubovka). Největším přínosem je ukázka vývoje uhelného kombajnu pomocí kreseb, skutečný kombajn řízený horníkem při práci i další složité těžní stroje. Tím dává film perspektivní pohled na vývoj hornické práce u nás. Byl vyroben jako krátký film o sovětské péči o zproduktivnění a ulehčení hornické práce. Pro naše školy byl schválen pro své didaktické i výchovné prvky.

Jako posledního z filmů schválených ministerstvem školství, věd a umění a rozmnožených do všech půjčoven školních filmů jsme použili ve 4. třídě střední školy filmu „*Mladí nastupují směnu*“ zároveň jako filmu, který by měl dát učitelům nejlepší možnost výchovně zapůsobit na cit a hlavě na vůli žáků, aby se rozhodli pro nejdůležitější a nejčestnější povolání.

Děj filmu začíná válečnými hroby a zříceninami měst z poslední války. Přesto, že dosud nebyly napraveny škody, imperialisté již znovu rozpoutali válku v Koreji. Je třeba bránit mír. Lid všech zemí se spojuje, aby jej podle slov generalissima Stalina ubránil. Ve filmu potom následují pracoviště horníků a hutníků, továrny, traktory, obytné domy, hrající si děti. Hutníci a horníci učňové dobře pochopili naše potřeby. Vidíme je při práci ve škole, v jejich zájmových kroužcích (modelářských a leteckých), na rozcvičce se Zátopkem. Náš stát jejich povolání vysoko hodnotí — prezident Gottwald odevzdává vítězným horníkům standardu, hovoří s hornickými učiteli. Jemu také slibuje všichni lidé při májové manifestaci, že bude budovat vlast k posílení míru.

Obsah filmu míří hlavně na zvýšení uvědomělosti žáků, snaží se vyvolat

touhu bojovat prací za mír. Všímá si také horníků, hutníků a hodnotí některé výsledky budovatelské práce. Hornické a hutnické učně předvádí na pracovištích, ve školách, v kroužcích a při rekreaci. Nábořem se tedy přímo zabývá jen zčásti, ale ostatní obsah podporuje tento cíl, neboť zdůvodňuje potřebu správné volby práce. Byl vyroben pro nábor jako školní film.

Působení uvedených filmů jsme sledovali na třech různých místech. Nejprve jsme si je dali zhodnotit hornickými učiteli — náborčíky z Ostravy a z Kladna. Byli to chlapci, kteří jsou druhým rokem v učení a pro svou uvědomělost, pracovní nadšení a přesvědčivost projevu byli vybráni, aby ke konci školního roku 1950/51 pomáhali ve středních školách při náboru žáků do hornictví. Některý z nich prošel až 260 městskými i venkovskými školami. Žádný z nich dosud neužil filmu jako náborové pomůcky.

Tito mladí horníci dovedou hodnotit výchovnou práci školy a její pomoc při náboru (psali jsme o tom v článku „Horníci učňové vzkazují učitelům“ v č. 34 Učitelových novin z r. 1951) a po svých pracovních a náborových zkušenostech dovedou také hodnotit filmy, i když se někdy omezují jen na pouhé vyjádření o vhodnosti nebo nevhodnosti, neopřené dalšími údaji. Jejich hodnocení je někdy spíše citové, ale tím je snad bližší žákům středních škol.

Jako další skupinu jsme k hodnocení pozvali ředitele a náborové referenty Lánské akce ze tří pražských škol, na kterých bylo loni a předloni dosaženo významného úspěchu v plnění náboru. Na jejich školách se filmů k náboru také neužilo. Diskuse s nimi se omezila spíše jen na otázku vhodnosti nebo nevhodnosti každého filmu pro nábor bez hlubší analýzy. Většinou se názory obou skupin posuzovatelů shodovaly.

Nakonec jsme zajeli do několika pražských škol, abychom tam v různých třídách sledovali jednak reakce

žáků na film již během promítání a potom jejich vědomostí a postoje, jež vyjadřovali po projekci. Všimneme si také toho, za jakých okolností bylo kterého filmu užito, a pokusíme se vyvodit i rady, jak by mělo být metodicky využito obsahu každého z nich, aby byla jeho náborová účinnost co největší.

V naší práci jde o první pokus plánovitěho použití filmu jako výchovné pomůcky, takže závěry z několika málo pokusů na pražských školách bude třeba opřít o širokou praxi ostatních škol. Nešlo nám o zjištění, zdali filmy vůbec pomáhají výchově, ale zdali vybrané filmy pomáhají danému cíli — náboru v Lánské akci. Je jisté, že samotný film sotva změní postoj člověka, ale naproti tomu může učiteli značně pomoci, je-li vhodně koncipován, zasazen do výchovného procesu a využit.

Nyní si všimneme podrobněji průběhu a výsledků pokusů se dvěma filmy a o zbývajících podáme jen stručné závěry, jelikož jsme jich použili za podobných okolností.

Film „*Brigáda*“ působil na učně náborčíky i na ostatní hornické učně (v Ostravě i na Kladně) radostně. Rozesmál je (ukázal jim někdy vlastní zkušenost, jak snadno se v dole člověk udeří hlavou o stropní trám), výrazně působí i výtvarné vyjádření některých momentů (průlom brigádníků do země hojnosti).

Smáli se, když letěly šaty na řetízkách ve svlékárně dolů i nahoru, když klec při nastartování „přitiskla“ setrvačností brigádníky ke stropu i když si brigádníci s havířem na práci vyhrnují rukávy. Ukazují na nešikovnost jednoho brigádníka — jak běhá kolem hromady uhlí při nakládání. Podivují se, jak stoupá těžba naší čtyřky, když postupně lépe organizují práci. Komentují: „Jen jeden vozejk“, za chvíli „už to jede rychlejc“, potom „to je!“ a konečně „co tun!“ A druhý na to: „Byli jen tři“ (ve skutečnosti čtyři — pozn. autora). Při průlomu do země hojnosti

se smějí úprku brigádníků před oslňujícím světlem. Komentují „Zem hojnosti“ nebo „husa pečená“ atd. Ostravští říkají, že je film poučný i zábavný.

Kladenští film viděli už dříve. Přesto se na promítání těší, na př. na „kolo-toč“ tři nakladačů, chválí hezky udělaný průlom do světla, smějí se šunkám atd.

Soudí podle zkušenosti, že humor velmi pomáhá při náboru. Ostravští i Kladenští říkají souhlasně, že by filmu sami použili při náboru, ale jiné důvody než humor neudávají.

Ředitelé i učitelé škol úspěšných v náboru doporučují, aby se filmu „*Brigáda*“ užilo spolu s ostatními pomůckami, a soudí, že by se dal promítat i dětem na národních školách. Užili by ho samostatně ve slohu. Žákům 3. a 4. ročníku středních škol by mohl žertovně ukázat smysl brigád.

Shodují se tedy učňové i učitelé v tom, že se film pro školy hodí, především svým citovým působením na diváka. Je v něm harmonicky sklouben výchovný obsah s výtvarně pěknými kresbami a s radostnou Dobiášovou hudbou. Popěvek „Pojďte s námi na brigádu“ strhuje diváky tak, že si jej po projekci pobručují. Šťastné spojení libého citového vlivu s vlivem výchovného závěru činí tento film prostředkem, o kterém máme za to, že nejspíše láme předsudky a dává sílu k rozhodnutí. Učňové i učitelé jej vlastně přijali bez diskuse. Domnívají se, že by mohl být promítán bez rozdílu dětem i dospělým.

Jak působil film ve škole?

Učitelka jej promítla žákům 1. třídy střední školy v hodině slohu. Cílem této hodiny bylo přimět žáky k ústní reprodukci děje filmu. Byl to obměněný cíl, daný osnovami, jež určují „reprodukcí snadnějších čtených textů“. Film byl vybrán pro svou jednoduchou dějovou osnovu a proto, že dobře budí zájem. Zároveň splňoval požadavek ideového působení na žáky přístupnou formou. Učitelka jej promítla jen po několika krátkých úvodních slovech, ve kterých

žáky nakonec požádala, aby po promítání vyprávěli děj a řekli, co se jim ve filmu vzláštl líbilo nebo čemu nerozuměli.

Při promítání jsme pozorovali na mnoha místech porůznu smích jednotlivých žáků, někdy smích celé třídy. To zvláště, když viděli chrápající spáče, auto, které je budí, rozčilení probuzených občanů, jak auto vyjíždí kopečky, drobné nehody při nástupu v dole, nebo konečně skutálení brigádníka s kopečkou. Rozveselilo je, jak si brigádníci plivali na ruce, jak pili z bandiček. Výbuch smíchu a výkřiky „jú“, „jé“ vyvolal filmař natáčející velehoru vydobytého uhlí. Země hojnosti — co k té bylo radostného halasu! Stejně děti pokračovaly až do konce filmu. Z radostných reakcí dětí při promítání je zřejmé, že chceme-li děti seznamovat s dolováním, nemusí to být vždy jen vážnými tirádami. Humor také mnoho vykoná. To se ukázalo při vyprávění dětí.

Zřejmě byly zklamány, že film skončil. Po celou dobu promítání poutal jejich zájem a rozveselil je. Ústní projevy žáků a žákyň byly potom živé, hlásili se k nim jeden přes druhého, následující žák ihned navazoval na předchozího. Vyjadřovali se plynule, i když někdy ne zcela spisovně. Tvořili logicky správné věty a nemrzelo je vyprávět děj znovu, když bylo třeba napravit některé předešlé nepřesnosti. Mimo několik minut úvodu a 10 minut projekce byla hodina vyplněna radostným vyprávěním. Jako podnět k reprodukci obsahu filmu se tedy „Brigáda“ hodila velmi dobře.

Co dal film dětem didakticky? Při vyprávění užívají většinou správných názvů pro důl a jeho zařízení (důl, šatna, klec, vozík, vrtáčka, nakopali uhlí, vrtali, nahazovali, nakládali, horník, brigádník a j.). Z filmu znalosti těchto výrazů nezískali, neboť neměl komentář, ale film jim umožnil spojit dříve poznané názvy s přibližně správnou představou věci, pracovníka nebo činnosti. Film je tedy podnítil k reprodukci slov dříve poznaných a seznámil

je s podstatou dolování, neboť věcně žáci obsahu rozuměli.

Mnohem větší než didaktický zisk byl výchovný zisk z filmu.

Z výpovědí žáků vidíme, že je film uvedl na několik hlavních myšlenek. Především říkají, že „brigády pomáhají“ a že je k nim třeba obětavosti: „Jedou na brigádu a mohli by spát“, „obětovali neděli“. Proč? „Horníky máme povzbudit.“ Zaujal je styl práce: „Horníci dříve neměli stroje.“ Při nástupu do práce se horníci a brigádníci na dole „rozdělili do hloučků“ a v předváděné skupině „starý horník byl zkušený“. Naši brigádníci „nebyli líní, dobře jim to šlo“, ale nejen to, „zkušenostmi zlepšovali práci, lépe ji organisovali.“ „Když se zapracovali, halda zmizela“ a pak „vymysleli novou metodu práce“ pro zrychlení další těžby. „Při lepší organizaci jde práce rychleji,“ proto „musíme zdokonalovat práci.“

Co bude důsledkem obětavé práce a dobré organizace? „Budeme-li pracovat jako oni, budeme mít koláče, blahobyt,“ „budeme se mít dobře.“ „Horníkům se vede dobře.“ Žáci dokonce vyvozují: „Splnit pětiletku znamená mít blahobyt.“ Nakonec pak po příkladu brigádníků i ti dva nerozhodní „neodolali a nastoupili do práce.“

Film vedl žáky i k třídnímu hodnocení postoje různých lidí k práci: „Bohatí koukali z okna, láteřili na rušení časně zpívajících brigádníků.“ „Těm to nevonělo.“ „Měšťák z dřívějška nechtěl jít pracovat jako nádeník.“ „Statkáři nevoněla práce a sváděl je,“ (sváděl dvojici, aby se k brigádníkům nepřipojovala).

„Bohatí by neřekli ostatním o zemi hojnosti,“ „chtěli by to mít sami.“ „Tihle to přáli jiným, rozdělovali dětem cukroví.“

A závěr? „Nemáme si brát příklad z těch, kdo nechtěli pracovat.“ Jeden žák říká, „že tam mělo být, jak po druhé ostatní nekoukali, jak čekali, aby šli také.“

Podle výpovědi žáků soudíme, že je film neuvedl k zamyšlení o potřebě uhlí a tím o potřebnosti hornické práce, ale tomu může napomoci učitel.

Film „Brigáda“ se tedy pro slohové vyučování hodil, podnítil žáky k živé reprodukci obsahu. Děti jej přijaly radostně, jejich zájem vytrval po celou hodinu.

Obsah je žákům srozumitelný, takže film nepotřebuje zvláštní přípravy na vnímání. Žáci z něho získali některé dobré představy o dolech a způsobu těžby a spojili je se známými názvy.

Výchovně na ně film zapůsobil silně. Ukázal závislost blahobytu na obětavé práci a potřebu brigád, podnítil k třídnímu hodnocení vztahu člověka k práci. Žákům neušlo z filmu téměř nic, pochopili a sami reprodukovali i hlavní výchovné myšlenky filmu.

Film „Ve Stalinogorsku“ hodnotí horníci učňové z Ostravy velmi vysoko. Soudruh Drbal z jámy Alexander říká, že ukazuje postupující mechanizaci těžby, k níž směřujeme i my. Soudí, že chlapce tento film asi velmi zaujme; protože je stroje lákají. Některý z náborčíků při jedné scéně s údivem poznamenali „Je kropenél“ Uhlí se ve stalinogorských dolech kropí a není tam tedy prach! Taková je péče o sovětského horníka! Na jiném místě se diváci radostně pozastavují nad elektrickým vlakem s vozíky vytěženého uhlí. Za kolik lidí asi pracuje takový stroj?

Kladenští náborčíci opět věc rozbírali poněkud šíře. Obdivují se tomu pokroku, ale zároveň poukazují na to, jak asi budou noví učňové zklamáni, ukážeme-li jim filmy se vzorně zařízenými doly a oni přijdou do našich poměrů. Zdůrazňují, že je třeba při použití filmu „Ve Stalinogorsku“ vysvětlit žákům rozdíl mezi našimi a sovětskými doly a na těch ukázat naši budoucnost. Je třeba *nadchnout mládež*, aby šla pomáhat vytvářet tak krásné stroje, doly, stavět továrny a města.

Poukážeme-li na tu budoucnost, zamezíme zklamání učňů a jejich fluktuaci.

Ředitelé škol a učitelé se shodují s náborčíky v názoru na film, jen dodávají, že je pro nábor potřeba věnovat více pozornosti učňům, ukázat jejich internáty, kulturu a dosažitelné sporty (na př. kopaná, odbíjená, plavání). Nedoporučují stavět učňům perspektivu budoucích studií na vysoké škole, protože tam jdou jen nejlepší z nejlepších.

Učňové i učitelé doporučují použít filmu k náboru, budeme-li dbát jejich připomínek.

Co si z něho odnesli žáci?

Učitelka filmu použila opět v hodině slohu. Cílem hodiny ve 4. třídě byl opak zkracování textu do hesel, „rozvíjení hesel“. Učitelka prodiskutovala se žáky thema „Nerostné bohatství základem blahobytu“ podle této osnovy:

1. Přírodní bohatství je nutné pro člověka.

2. Jak se ho užívalo dříve, jak se ho užívá dnes.

3. Plánovité využití:

a) průzkum půdy,

b) otvírání dolů,

c) stavba železáren a továren.

4. V socialistické společnosti se tak zvyšuje blahobyt pracujících:

a) výstavba měst,

b) zvyšování úrovně bydlení, ošacení a stravování,

c) kultura a tělesná výchova.

5. Pracující pak mají lepší poměr k práci, zvyšují výkony a tak se odměňují své vlasti za péči.

Po prodiskutování v jedné hodině slohu (kdy žáci z občanské nauky, ze zeměpisu a z chemie již znali nejdůležitější pojmy), psali v druhé hodině žáci slohovou práci podle uvedené osnovy, napsané na tabuli. Pro pokusné srovnání byl v další hodině promítnut nejprve film „Ve Stalinogorsku“ a žáci opět napsali v téže hodině slohovou práci podle téže osnovy. Před napsáním byli krátce požádáni, aby užili údajů z filmu všude, kde je možno.

Při promítnutí nereagovali žáci na film nijak významně, ale sledovali jej pozorně.

Srovnáme-li jejich práce po promítnutí filmu s jeho scénami a s komentářem, shledáváme značné využití faktů presentovaných filmem. Jejich rozsah činí v průměru 14 řádků z celkové průměrné délky práce 45 řádků, takže film značně přispěl k obohacení konkrétními znalostmi.

Důležitější než rozsah je obsah citovaných informací a závěrů. Někteří žáci ze setrvačnosti podle první verze, prodiskutované s učitelkou, nebo proto, že neuměli aplikovat z filmu nově získané učební a výchovné prvky, se omezují na minimální popis některých scén, jimiž ilustrují svá tvrzení, na př. „Proto musí (socialistická společnost — pozn. autora) stavět nová města, aby měli pracující dobře postaráno o bydlení. Po své práci si pracující mohou jít odpočinout do parku oddechu.“ Tyto věty neměla žákyně v první práci, napsala je tedy vlivem filmu.

Naproti tomu jsou práce, které obsahují jen konkrétní údaje z filmu. Jedna z nejlepších zní takto: „V Sovětském svazu ve Stalinogorsku jsou velké uhelné doly. Stalinogorsk je první socialistické město. Bylo vystavěno v první pětiletce. Nerostné bohatství potřebuje člověk ke své práci, ošacení a k zvýšení své životní úrovně.... Dělníci a zvláště horníci žijí dnes jinak než dříve. V dolech zmizely kopáče, byly nahrazeny stroji. Ve Stalinogorsku bylo 400 horníků vyznamenáno Řádem práce. Vše se nyní nahrazuje sovětskými stroji. Šachty jsou osvětleny denním světlem, takže si horníci nekazí zrak. V dolech jsou kombajny, které zároveň kopou a hned nakládají. Ruční práce v dolech úplně vymizela. Doly jsou zmechanisovány. Pracují tam také ženy, které mají stejné výkony jako muži.... Zvyšuje se životní úroveň pracujícího lidu. Jsou stavěna města. Horníci mají lepší způsob bydlení než dříve. Je pečováno o jejich tělesný i du-

ševní stav. Po práci se mohou zaměstnávat sportem nebo učením. Tím také zvyšují horníci svůj výkon. Ve Stalinogorsku vyjde z dolů tisíce vlaků uhlí. Uhlí se vykope asi třikrát více než před válkou. Je mnoho úderníků a stachanovců. Na př. Štylchov plní normu na 270%. Ivan Fremov vytěžil 40 tun uhlí. Horníci mají po práci odpočinek. Jsou odměňováni za svoji mimořádnou práci. Horníci učňové se vzdělávají v hornických domovech. V Podmoskevském kraji jsou desítky hornických škol. O hornickou mládež je zvláště pečováno. V městech jsou parky oddechu, stavějí se stadiony, jsou zřizovány knihovny a pod. Horníci s radostí pracují v dolech a mají stále na mysli Leninova slova: „Uhlí je základ průmyslu.“

Tato práce i mnoho jiných prokazuje, že žáci obohatili a zkonkretnili vyjadřování ve svých slohových úkolech, že získali mnoho nových vědomostí, dobře pochopili obsah i tendenci filmu a získali i výchovně.

Film je seznámil s klíčovým oborem hospodářství, budil zájem o jeho techniku a utvrzoval vědomí o potřebách sovětské země tím, že ukázal, kde se užije energie z uhlí. Žáci v něm poznali sovětské lidi, vybrané přední budovatele socialismu ve Stalinogorsku, horníky, ženy v dolech, hornické učně, jejich lásku k práci a socialistické vlastenectví.

Film jim umožnil pochopit, jak se uvědomělou prací tvoří blahobyt. Stalinogorsk vyrostl jako město plánované sovětskou vládou a jeho obyvatelům se dostává veškeré péče o zdraví, o bezpečnost při práci, o vzdělání, o kulturu a o rekreaci. Někteří žáci se pokusili o srovnání našich a sovětských poměrů v těžbě uhlí a usuzovali na perspektivy hornického povolání u nás.

Zatím co první slohové práce (podle diskuse s učitelkou a podle osnovy) jsou zcela správné, ale obecné, po jediném spatření filmu jsou konkrétní, neboť žáci mají představy skutečných

plánů, dolů, měst, obydlí, domů kultury, parků oddechu, strojů, vynálezců, havířů a hlavně hornických učňů, kteří všichni toto nesmírné hmotné i kulturní bohatství vytvořili a dále tvoří.

Učitelé našich škol mohou filmu užít hlavně v zeměpisu, v chemii, v přírodovědě nebo v občanské nauce. Ve slohu, kde ho bylo užito pro tento pokus, se také dobře uplatní. Na něm mohou ukázat nynější i budoucí výsledky péče naší strany a vlády o horníky, o učně a o budování měst. U starších žáků nepotřebuje přípravy, žáci 3. tříd středních škol mají podstatné části učiva o uhlí v učebnici chemie. Tento film nejvíce a nejúplněji ze všech, jejichž použití pro výchovu k povolání popisujeme, napravuje nedostatky výchovy k volbě povolání, kritisované usnesením předsednictva ÚV KSČ o učebnicích.

Pokus s filmem jsme konali na škole koncem října. Tehdy neměla škola ani jediného žáka přihlášeného na hornictví. V době dokončování tohoto článku koncem února jich měla 5 (2 s podpisem rodičů, 2 s příslibem rodičů a 1 zatím bez definitivního příslibu). Je to výsledek soustavně plánované výchovné práce všech učitelů a promyšleného využití pomůcek, také filmů. Ředitel školy řekl o podílu filmu na úspěchu náboru v Lánské akci toto: „Film pomohl. První přihlášený žák ví, že to nebude lehká práce, ale viděl ve filmech, jak postupuje mechanisace v sovětských dolech, slyšel v občanské nauce o opatřeních naší strany a vlády ke zlepšení těžby a chce tam jít na výzvu presidenta republiky Klementa Gottwalda pomáhat.“

Věnovali jsme zde pozornost celkovému zhodnocení dvou filmů.

U zbývajících tří filmů uvedeme jen závěry, jež vyplynuly z podobného jejich hodnocení hornickými uční a učiteli úspěšných škol a z použití ve školách.

Film „*Bitva pod zemí*“ nevedl sice žáky k zamyšlení o potřebě uhlí a práce

horníků, ale z toho mohla učitelka vyjít na začátku hodiny. Jinou přípravu než uvedení do situace film nepotřebuje.

Žáci jej přijali se zájmem. Při promítání se chovali klidně. Po hodině se dožadovali častějšího promítání filmů ve škole. Žádali o vysvětlení jen několika detailů, jinak jim byl obsah srozumitelný.

Pro slohové vyučování se hodil, ale diskuse potřebovala občasné otázky učitelky. Dobře seznámil s klíčovým oborem našeho hospodářství, s těžbou uhlí, a probouzel zájem o techniku, ukázal vzorné příklady práce a vzorné pracovníky.

Film pomohl spojit reálné představy se správnými názvy. Tím také přispěl k obohacení slovníku žáků.

Výchovně pomohl velmi mnoho. Ukázal závislost plnění plánu na práci jednotlivců i skupin, seznámil se vznikem a s rozvojem údernického hnutí a soutěžením a tím se socialistickým vztahem člověka k práci. Žáci pochopili hlavní výchovné myšlenky filmu.

V úvodu k filmu může učitel zdůraznit význam uhlí a zvlášť vyzdvihnout význam pracovního postoje úderníků. Obsah umožňuje použití i ve vyšších třídách střední školy.

Film „*Vyprávění o uhlí*“ užitý ve 4. třídě střední školy, pomohl výchovně vzdělávací práci v mnoha směrech. Vyučování obohatil novými názvy a reálnými představami, jež podnítily slohovou tvořivost žáků. Jejich písemné práce po filmu jsou rozsahem i obsahem bohatší.

Film seznamoval s klíčovým oborem hospodářství, budil zájem o techniku. Zdůraznil potřebu sovětské vlasti v této době — plánovanou těžbu uhlí. Upozornil na správný vztah jedince k socialistické společnosti. Uvedl žáky k tomu, aby sami usoudili na potřebu stálého vzdělávání pracovníků, mají-li být schopni zacházet se složitými mechanismy, ukázal vztah mezi prací tělesnou a duševní.

Nebyl zaměřen k tomu, aby budil touhu stát na předním místě budování, ale učitel může z celého obsahu filmu vhodným poukazem na to žáky uvést.

Pro náš pokus ho bylo užito ve slohu. Ale učitelé ho použijí také v chemii, v přírodopise nebo občanské nauce. Tam mohou ukázat jak nynější náš stav mechanisace v dolech, tak i péči strany a vlády o zlepšení podle sovětských zkušeností. Zvláště by pak měli žáky nadchnout k tomu, aby cítili potřebu začlenit se do budování v dolech a působit tam na zlepšení pracovních a jiných životních podmínek horníků.

Film ve 4. třídě nepotřeboval přípravy, žáci mu rozuměli již po prvním promítnutí. Podle osnov se hodí již i pro 3. třídu střední školy, podstatné části učiva mají žáci v učebnici chemie a občanské nauky.

Vyhovuje požadavkům na správnou volbu povolání, uvedeným v usnesení předsednictva ÚVKŠČ o učebnicích, takže pomůže překonat nedostatky učebnic.

Film „*Mladí nastupují směnu*“ potřebuje dobré psychologické a pedagogické přípravy žáků na promítání, neboť míří ideově značně vysoko. Ve 4. třídě střední školy jej učitelka uvedla v občanské nauce poukazem na potřebu získat učně do dolů a do hutí. Všichni víme ze školy, z tisku a z rozhlasu, že na Ostravsku chybí podle slov předsedy vlády Ant. Zápotockého 20 000 horníků a že je mnohé z nich třeba získat z učňů. Podle rozhodnutí strany a vlády o hutích má být letos získáno 2700 hutnických učňů a v příštích letech 6700. Vysvětlila žákům, že jim proto promítne film, který by jim pomohl správně se rozhodovat. Po tomto úvodu sledovali žáci film pozorně.

Podle následujícího rozhovoru žáků s učitelkou je zřejmé, že je film přesvědčil o důležitosti těžby uhlí, že jim ukázal správné práci horníků a hutníků a přiměl je k zamyšlení nad jejich těžkostmi. Zároveň si však žáci uvědomili, jak je budoucnost hornické práce ra-

dostná, neboť se soustavně mechanizuje. Ocenili také kladný vztah starých pracovníků k mladým.

Poukaz učitelky před promítnutím a obsah filmu přiměly žáky k zamyšlení nad výběrem povolání a nad správným vztahem jedince ke společnosti. Bylo jim zřejmé, že se má každý zařadit tam, kde je ho nejvíce třeba.

Shrnutí výsledků našich pokusů pobuzuje k soustavnému užívání filmů jako pomůcek Lánské akce. Přesvědčujeme se, že *školní filmy budí zájem žactva*. Ve třídě je promítání každého filmu netrpělivě očekáváno a pozornost na film je soustředěna, už také proto, že je svítící plátno v zatemněné místnosti jediným místem, na které se může žák dívat. U použitých filmů zaujal někdy humorný nebo napínavý děj („Brigáda“ a „Bitva pod zemí“), jindy dobrý výklad ilustrovaný pohyblivými se stroji a lidmi (ostatní filmy), takže se žáci soustřeďují na vnímání filmů.

Žádný z použitých filmů *nevyžadoval zvláštní didaktické přípravy žáků* na promítání, každý potřeboval jen stručné uvedení do situace. Obsahu všech filmů žáci porozuměli. Nedoporučujeme však užívat jich v nižších třídách. Pak by pro malé předběžné vědomosti žáků bylo třeba důkladného vysvětlování a unikala by základní tendence filmu. Při našich pokusech se to jevílo jen výjimečně u filmu „Bitva pod zemí“.

Filmy podněcovaly k rozhovoru, oživily vyjadřování žáků.

Podle diskusí i podle písemných prací je zřejmé, že byly jejich *vědomosti obohaceny dobrými představami* o dolech, o hutích a o způsobech práce v nich. Zároveň s představami věcí, lidí a činností získali žáci i správné jazykové výrazy a obraty, *obohatili svůj slovník, svou řeč*.

Žáci však nepochopili jen didaktický obsah filmu, *pochopili i jejich tendenci*, hlavní ideové a výchovné podněty. Z jejich výpovědí a z písemných prací

je zřejmé, že je filmy upozornily na potřeby naší a sovětské země, seznamovaly je s klíčovým oborem našeho hospodářství a budily zájem o jeho techniku.

Žáci poznali závislost růstu blahobytu na uvědomělé práci horníků a pochopili potřebu brigád. Filmy je podnítily k třídnímu hodnocení vztahu člověka k práci. Poznali, jak závisí plnění plánu na práci jednotlivců i skupin a usoudili také, že k ovládnutí složitých mechanismů se musí horníci soustavně vzdělávat.

Žáci hovořili podle předvedených školních filmů o lásce k práci u sovětských i u našich horníků, seznámili se se vznikem i s rozvojem údernického hnutí a socialistického soutěžení, se socialistickým vztahem člověka k práci. Pomocí filmů se seznámili s předními

horníky i se ženami v dolech, poznali hornické učně.

Všimli si také, jak pečuje vláda o bezpečnost a o zdraví horníků, o jejich bydlení, vzdělání, o kulturu a o rekreaci.

Z toho je zřejmé, že námi použité školní filmy velmi pomohly Lánské akci. Podle zkušenosti s nimi soudíme, že je třeba ve škole soustavně využívat všech příležitostí, jež dávají učebnice a osnovy a používat všech vhodných filmů k podpoře Lánské akce. I když je promítnutí filmu jen občasnou akcí v tomto působení na žáky, může podle uvedených výsledků mnoho znamenat.

Plánovitě použité školní filmy nám takto pomohou ke zdaru Lánské akce a tím k urychlenému budování socialismu a k boji za mír.

ZE „SOVĚTSKÉ PEDAGOGIKY“.

První číslo „Sovětské pedagogiky“ (ročník 1952) je zahájeno úvodníkem „V. I. Lenin o výchově mladého pokolení v duchu komunistické morálky“. V rubrice *Theorie a praxe výchovy a vyučování* čteme tyto články: „Konkretní program dalšího zkvalitnění pionýrské práce na škole“, V. I. Gmurman; „A. S. Makarenko, vynikající marxistický pedagog“ a T. P. Komarnickij: „Některé zkušenosti s organisováním a sjednocováním žákovského kolektivu na škole“.

Oddíl *Psychologie* věnuje dva články I. P. Pavlovovi, a to L. V. Zankova „Padesátileté výročí podmíněných reflexů“ a P. N. Pipunova „Boj I. P. Pavlova s buržoasní idealistickou psychologií“.

V rubrice *Dějiny pedagogiky* je článek S. M. Fajerštejna „Osvětový program Jižní společnosti dekabristů“. Otázkami *pedagogického vzdělání* se zabývá článek N. K. Baumana „Úkol a metodika přednášek na pedagogické fakultě“ a T. K. Taševské „Kirkizské ženské pedagogické učiliště“.

Rubrika „Zahraniční pedagogika“ přináší podrobnou zprávu o osnovách československé školy. V *Kritice a bibliografii* čteme kritiku I. V. Popova o Kazancevově knize „Vyučovací hodina v sovětské škole“ a v *Kronice* se dovídáme o činnosti odboru pedagogických věd Vsesvazové společnosti pro kulturní styky se zahraničím a o činnosti Ústředního institutu pro zvýšení kvalifikace vedoucích pracovníků lidové osvěty.

Všimneme si některých významnějších článků tohoto čísla:

Článek „V. I. Lenin o výchově mladého pokolení v duchu komunistické morálky“ byl napsán u příležitosti 28. výročí Leninovy smrti, kdy si zvlášť živě připomínáme nesmrtelné Leninovy ideje o úkolech, zásadách a metodách komunistické výchovy. Uvědomujeme si, že právě Lenin vypracoval geniální program této výchovy. Poukázal na souvislost boje za upevnění komunismu s novou, vyšší morálkou, jež se projevuje v novém poměru k práci jako podmínce pro zvýšení produktivity práce, v sovětském vlastenectví jako mohutné hybné síle v boji za komunismus, v bolševických charakterových rysech i v jiných znacích. Mladé pokolení vychováváme v duchu komunismu hlavně tím, že vyzbrojujeme mládež hlubokými a všestrannými poznatky. Přitom vyučování mládeže musí být neustále spojeno se životem, s bojem za utváření nové společnosti. Děti je třeba vést k uvědomělé kázni a k práci. V kolektivní tvořivé práci se zvyšuje komunistické uvědomění naší mládeže a vychovává se nový poměr k práci. Velkou úlohu v komunistické výchově mládeže přikl. Lenin Komsomolu. Leninovo učení o komunistické morálce, rozvíjené a obohacené velkým Stalinem, je ideovým základem mravní výchovy mladého pokolení.

Článek je zakončen výzvou k pedagogům, aby nejen hluboce studovali nesmrtelné ideje a příkazy velkých vůdců Lenina a Stalina, ale

aby po příkladu jejich obdivuhodného života vychovávali sovětské lidi v plamenné bojovnické věci komunismu.

Otázka spolupráce školy s pionýrskou organizací patří k nejdiskutovanějším v sovětském pedagogickém světě. Jak řešit tento problém konkrétně, o tom pojednává článek „**Konkrétní program dalšího zkvalitnění pionýrské práce na škole**“. Článek se opírá především o usnesení a směrnice ze VII. pléna VLKSM, kde byl konstatován další rozmach pionýrské organizace, jejíž počet dosáhl 19 milionů členů, a uznává některé úspěchy v pionýrské práci, ale upozorňuje i na závažné nedostatky, které je třeba odstranit. K tomu je povolán především odbor komсомolské a pionýrské práce v Institutu pro teorii a dějiny pedagogiky, který se má stát střediskem vědeckého ověřování, zpracovávání a zdůvodňování bohatých zkušeností z této práce na školách.

Všechna činnost pionýrské organizace musí být založena na rozvíjení iniciativy a vlastní práce pionýrů samých, ovšem za pomoci školy. Pionýrské oddíly a družiny mají pomáhat učitelům v tom, aby každá vyučovací hodina byla co neúčinnější a aby žáci řádně plnili své domácí úkoly. I když prokazují soudružskou pomoc slabším žákům, bojují proti nesprávnému poměru k práci u některých žáků. Čestně a přímo přiznávají vlastní nedostatky a chyby a nekompromisně potírají nedostatky svých spolužáků.

Plán pionýrské práce se probírá na učitelské konferenci a je schvalován ředitelem školy. Porad a shromáždění družin se účastní ředitel a pedagogický vedoucí školy. Masové podniky pionýrské musí být schváleny ředitelem školy. Při přijímání žáků do pionýrské organizace se musí přihlížet k posudkům třídního učitele a ostatních učitelů ve třídě.

Pionýrské organizace zvyšují ideově politickou výchovu žáků, seznamují žáky s životem a dílem Leninovým a Stalinovým, s úspěchy sovětského budování a s vymoženostmi vědy a techniky. Zásadní důležitost má výchova pionýrů k práci. Doporučuje se zakládat a rozvíjet technické kroužky. Je třeba také zlepšit tělesnou výchovu pionýrů, které se dosud nevěnuje náležitá pozornost.

V. J. Gmurman v článku „**A. S. Makarenko, vynikající marxistický pedagog**“ ukazuje, že síla theoretických prací tohoto pedagoga novátora a tvůrce metody rodinné i školní výchovy spočívá v tom, že jednak vyšel z marxistického učení o zákonech rozvoje společnosti a o sociální povaze člověka, jednak že používal důsledně marxistické metody při řešení pedagogických úkolů. „Pedagogická logika“ podléhá podle Makarenka obecným zákonům materialistické dialektiky, i když její zákony mají jistou sverážnost. Zákony výchovy vyplývají ze zákonů společenského života a metoda komunistické výchovy je určena povahou sovětské společnosti, v níž odhaluje Makarenko

zásadně nové prvky. Tak výchova v kolektivu a skrze kolektiv je charakterem sovětské společnosti. Čím blíže jsme ke komunismu, tím většího významu nabývá výchova člověka kolektivisty. Život naší sovětské společnosti je obohacován nejlepším dědictvím minulosti. Smělý novátor rozvíjí a naplňuje novým obsahem mnohé ideje ruské pedagogické vědy a stává se pokračovatelem nejlepších tradic pokrokové ruské pedagogické vědy. Makarenko také správně zhodnotil zásluhu, kterou má Pavlovovo učení pro pedagogiku, a přimlouval se za stálou a vydatnou účast psychologie a biologie na výchovné práci.

Marxisticky chápe Makarenko také výchovu jako boj nového se starým, kladného se záporným. Také Makarenkovo pojetí souběžného působení, v němž v úloze vychovatele vystupuje kolektiv a kdy každý chovanec, který se účastní této činnosti kolektivu, právě sama sebe vychovává, je výrazem jeho marxistického nazírání na výchovu.

Studium Makarenkových spisů pomáhá pedagogům správně analyzovat pedagogické úkoly a správně je řešit.

L. B. Zankov ve svém článku „**Padesátileté výročí podmíněných reflexů**“ vzpomíná tohoto významného data a uvažuje o významu Pavlovova učení o vyšší nervové soustavě pro sovětskou psychologii. Ze správného výkladu tohoto učení vyplývá příkaz vytvořit důsledně materialistickou psychologii a vykládat psychologické jevy jako jednu z forem životní činnosti organismu. Jde tu o vyšší stupeň přízpůsobení zvířecího organismu k okolnímu prostředí, při čemž určité reakce organismu jsou buzeny takovými podněty, které nejsou v přímém vztahu k dané reakci a stávají se signálem životně důležitých změn v prostředí i v organismu. Životní funkce psychické činnosti je v tom, že uskutečňuje nejjemnější a nejsložitější formy rovnováhy mezi organismem a prostředím.

Pavlovovy teorie souhlasí s učením marxismu-leninismu, že myšlení a bytí, hmota a vědomí podléhají týmž základním zákonům.

Když se dnes v zemích imperialistického táboara stále více zahníždí idealistické koncepce, je třeba proti těmto „theoriím“ bojovat se vši rozhodností a opírat se o jediné správné zásady materialistické vědy.

I. P. Pavlovovi je věnován ještě jeden článek, a to „**Boj I. P. Pavlova s buržoasní idealistickou psychologií**“, v němž nás Pipunov seznamuje s hlavními argumenty, jimiž Pavlov nemilosrdně potíral všechny pavědecké psychologické „školy“ a jejich učení. Autor vychází hlavně z výroků, v nichž Pavlov na pravidelných středních besedách (Sredy) kritisoval tvarovou psychologii, instinktivistickou teorii Mc Dougalla, psychologii reakčního idealisty Janeta i behavioristickou psychologii Thorndikovu, které vytýkal nepochopení podstaty fyziologických dějů.

Nejostřeji vystupoval proti tvarové psychologii, v níž viděl ve srovnání s asocianismem rozhodný krok zpět.

Pro pedagogiku má největší význam Pavlovův názor na vliv učení a výchovy na utváření osobnosti, které přisoudil právě Pavlov nesmírný význam. I zde se podstatně liší od kritizovaných koncepcí.

Druhé číslo „Sovětské pedagogiky“ přináší v rubrice *Theorie a praxe výchovy a vyučování* článek V. G. Jakovleva „Základy spolupráce třídních učitelů s komsomolskými organizacemi a s vedoucími pionýrů“, článek A. P. Aleksejeva „Společný školní plán exkursí“ a metodický článek I. D. Salistrové „O vyučování cizím jazykům na škole na základě mateřského jazyka“.

V rubrice *Dějiny pedagogiky a lidové osvěty* čteme článek F. F. Koroleva „Únorová revoluce a lidové vzdělání“ a v rubrice „Pedagogické vzdělání“ je příspěvek „K otázce přípravy učitelů zpěvu na školách obecně vzdělávacích“, jehož autorem je T. L. Berkman.

V tomto čísle najdeme další příspěvek k diskusi o předmětu pedagogiky; je to článek P. V. Titkova „Výchova jako společenský jev“.

O *zahraničním školství* informuje N. K. Gončarov článkem „Úspěchy kulturního budování v Rumunské lidové republice“.

Kritiku sborníků a brožur ze zkušeností pokrokových učitelů podává A. M. Gelmont. V *Kronice* se J. V. Leontjev pokouší analyzovat metodické referáty na Pedagogických čteních a dovidáme se zde o činnosti Institutu teorie a dějin pedagogiky A P N RSFSR.

Vybrali jsme několik článků, které si zaslouží zvláštní pozornost:

Naši pedagogické teorii a praxi může říci hodně článek V. G. Jakovleva „**Základy spolupráce třídních učitelů s komsomolskou organizací a s vedoucími pionýrů.**“ Opírá se o komsomolskou organizaci své třídy a pionýrský oddíl, vedený komsomolem, sjednocuje a vychovává třídní učitel celý žákovský kolektiv své třídy. Komsomolské a pionýrské organizace jsou nejbližšími pomocníky školských činitelů a přitom stmelují žáky různého věku v jediný kolektiv. Jednou z forem spolupráce žáků vyšších a nižších tříd je patronát starších žáků nad mladšími.

Třídní učitel, který poznává a pozoruje nové jevy v životě sovětské školy a v životě žáků, musí si uvědomit dosažené výsledky spolupráce učitelstva s komsomolskými a pionýrskými organizacemi, o čemž svědčí velký rozmach těchto organizací na školách. V této spolupráci se uplatňuje zákonitost, a to přímá závislost mezi kvalitou vyučování a výchovy a komsomolskou a pionýrskou prací na škole. V této spolupráci musí třídní učitel spatřovat neustálou a nedílnou součást svého výchovného a vyučovacího působení. Je povinností třídních učitelů vytvářet tyto nové vztahy ke komsomolské a pionýrské práci na škole. Třídní učitel

je totiž ředitel a pedagogickému vedoucímu odpovědný za rozvíjení a prohlubování komsomolské a pionýrské práce ve škole. Musí přihlížet k celému komsomolskému a pionýrskému kolektivu jako k vedoucí pedagogické síle své třídy. Učitel poznává morální profil svých žáků a vychovává jejich světový názor, jejich přesvědčení a živí v nich společensky žádoucí zájmy. Třídní učitel musí vést skupinové organizátory, upevňovat jejich autoritu a vychovávat třídní aktiv, jímž může pak působit na celou třídu. Učitel pomáhá organizovat a řídit práci Komsomolu a pionýrů a rozvíjet iniciativu a společenskou aktivitu žáků.

Autor dává konkrétní směrnice, jak pomoci vedoucímu pionýrského oddílu. Třídní učitel se má účastnit výběru vedoucího oddílu, vést ho a připravovat pro jeho úkol; má společně pracovat s vedoucími na výběru, vedení a přípravě aktivu; má pomáhat při plánování práce pionýrů a nepřipustit přetěžování žáků; má pomáhat při realizaci chystaných podniků a pomáhat vytvářet zdravé a prospěšné zájmy; získat pomoc vedoucího oddílu Komsomolu, učitelů a rodičů při organizování pionýrské a mimoškolní práce; pomáhat v hodnocení vykonané práce; soustavně pečovat o to, aby byla zachovávána usnesení ÚV VKS(b) o přetěžování žactva.

Na základě více než dvouleté zkušenosti s plánovanými exkursemi na školách a v dětských domovech v orlovské oblasti podává A. P. Aleksejev v článku „**Společný školní plán exkursí**“ podnětný návrh, jak plánovat školní exkurse, aby byly pedagogicky co nejúčinnější.

Autor dospěl k názoru, že je nutno vytvořit dobře koordinovanou soustavu exkursí pro celou školu tak, aby zahrnovala všechny třídy a většinu předmětů. Exkurse pro celou školu plánuje zvláštní komise, složená z učitelů různých předmětů. Tato komise sestaví seznam objektů, kam by bylo třeba podniknout exkurse, při čemž se řídí těmito zásadami:

1. Exkurse musí být koordinovány s osnovami školy podle tříd a předmětů.

2. Mají zahrnout nejdůležitější odvětví průmyslu a zemědělství.

3. Žáci mají na nich získat co nejsprávnější představy o přírodě svého kraje.

4. Žáci se v nich na vlastní oči přesvědčují o mocném rozmachu komunistického budování ve městě i na venkově.

5. Žáci zde mají získat praktické poznatky.

6. Při exkursích musí žáci získat konkrétní poznatky, aby mohly být předmětem práce ve vyučovací hodině.

7. Mezi exkursemi musí být vnitřní souvislost.

8. Exkurse se rozdělí na dobu školního roku tak, aby žáci nebyli přetěžováni vzhledem ke svému věku.

9. Při sestavování programu exkursí se přihlíží i k vedlejším činitelům, jako roční době, vzdálenosti od školy a pod.

Článek je doložen tabulkou s konkrétním plánem exkursí podle tříd a předmětů.

I. D. Sallistrová ve svém článku „Vyučování cizím jazykům na škole na základě mateřského jazyka“ ukazuje přesvědčivě, že jediné ta metoda vyučování cizím jazykům na škole, která se opírá o mateřský jazyk, je metodou pokrokovou, a to jak v minulosti (J. A. Komenský), tak i v přítomnosti, neboť na rozdíl od tak zvané „přímé metody“, užívané hojně ve státech imperialistického tábora, vede skutečně k myšlení a rozvíjí také poznatky z mateřského jazyka.

Leninsko-stalinská národnostní politika v SSSR vytvořila nejpriznivější podmínky pro pěstování mateřského jazyka na škole vůbec a při vyučování cizím jazykům zvlášť.

Při vyučování cizím jazykům podle této metody přihlížíme k těmto zásadám:

1. Mateřský jazyk považujeme za jedinou reální základnu, na které může spočívat vyučování cizím jazykům, a cizí jazyk pokládáme za předmět, jehož osvojování pomůže žákům proniknout hlouběji do vlastního mateřského jazyka.

2. Poznatky, dovednosti a návyky z mateřského jazyka přenášeme stále hojněji na jazyk cizí.

3. Překlad jako cesta k pochopení cizího textu je jedním z nejdůležitějších prostředků, jak upevnit učivo a kontrolovat vědomosti a

dovednosti žáků. Jeho úloha se stále zvyšuje.

4. Hojně používáme metody všestranného srovnávání cizího jazyka s jazykem mateřským.

5. Mezi osnovami mateřského a cizího jazyka musí být soulad.

6. Učitelé mateřského a cizího jazyka pěstují mezi sebou stále živější styky.

T. L. Berkman poukazuje v článku „K otázce přípravy učitele zpěvu na všeobecně vzdělávací škole“ na to, že požadavky na přípravu učitelů zpěvu na pedagogických učilištích se zvyšují, aby tato příprava odpovídala úrovni sovětské hudby i úspěchům v oblasti hudebního vzdělání a výchovy. Dosud se však věnuje této stránce přípravy učitelů malá pozornost. Má-li se však realizovat umělecká náplň písně nebo kteréhokoli hudebního výtvoru, je třeba ovládnout příslušné výrazové prostředky. Jinak odtrhneme obsah od formy a tím porušíme i obsah díla. Ve smyslu marxistické estetiky je tedy třeba spojovat návyky hudební výchovy s uměleckým cílem, který jsme si vytýčili.

Autor článku uvádí hlavní problémy hudební přípravy příštích učitelů, které by zasluhovaly hlubšího studia a výzkumu. Některé z nich, jako na příklad vliv umělecké přípravy učitele na jeho všestranný vývoj, mají širší dosah a mohou přinést mnoho cenných obecně pedagogických závěrů.

J. S.

Žádáme o kritiku.

Má-li časopis *Pedagogika* co nejlépe sloužit potřebám učitelů a pracovníků ve školství i v pedagogické teorii, je třeba, aby redakce shromažďovala kritické připomínky k obsahu časopisu z řad čtenářů a podle nich svou práci zlepšovala. Proto vítáme, že MŠVU organizuje akci hodnocení pedagogických časopisů prostřednictvím OPS a KPS. Abychom toto hodnocení usnadnili, uveřejňujeme přehled hledisek, podle kterých má být časopis hodnocen:

1. Jak časopis mobilisoval učitele k plnění úkolů vyplývajících z usnesení předsednictva ÚV KSČ, z usnesení I. ideologické konference a z výsledků celostátních konferencí školských pracovníků.

2. Jak se časopis zabýval důležitými událostmi politického, hospodářského a kulturního života se zřetelem k práci školy.

3. Jak podněcoval učitele k studiu

vůbec, k studiu zásad socialistické pedagogiky, k uplatňování poznatků získaných studiem.

4. Jak podporoval tvořivou činnost učitele.

5. Zdali pomáhal učiteli v jeho práci ve třídě, ve výchově mimotřídní a v mimoškolní práci, zejména ve spolupráci s PO.

6. Přinášel-li články, jež řeší pedagogické problémy, s nimiž se často setkává ve své praxi mladý učitel.

7. Jak vedl učitele různých stupňů škol k vzájemné spolupráci.

8. Byl-li skutečnou tribunou pro výměnu názorů a podněcoval-li učitele ke konstruktivní kritice.

9. Jaký byl styk redakce s autory článků a s čtenáři.

10. Které články splnily nebo nesplnily svou úlohu.

11. Co navrhuje pro lepší organizaci vydávání časopisu.

Redakce.